

NOVI MUZEJI I NOVI MUZEJSKI POSTAVI – SEMINAR

Ljerka Metež
Muzejski dokumentacioni centar
Zagreb



ni koji prate djelatnost Muzejskoga dokumentacionog centra mogli su zapaziti da, pored drugih djelatnosti i češćih stručnih seminara vezanih uz muzejsku kompjuterizaciju, Centar posljednjih godina organizira i po jedan

seminar godišnje iz domene osnovnih muzejskih djelatnosti – sakupljačkih, zaštitarskih i prezentacijskih.

Tema prošlogodišnjeg seminara, održanog od 10. do 12. listopada u Multimedijskoj dvorani Muzeja »Mimara« u Zagrebu, bili su novi muzeji i novi muzejski postavi kod nas, uz osvrt na neke starije ili strane primjere. Tema novih postava nametnula se kao trenutačno vrlo aktualna. Prikupljajući podatke i obilazeći muzeje i zbirke u Hrvatskoj ustanovilo se da znatan broj ustanova mijenja svoje stalne postav. Prema podacima kojima raspoložemo, u posljednjih pet godina osnovano je 12 novih muzeja i 6 novih zbirki, a još 20 ih mijenja ili su već izmijenili stalni postav. Pošavši od činjenice da je četrdesetak ustanova u Hrvatskoj trenutačno zaokupljeno poslovima vezanim uz programiranje i izvedbu novih postava, a uz njih i niz drugih srodnih ustanova s obzirom na množinu i vrstu poslova koje takav projekt uključuje, smatrali smo da ta tema zaslužuje da bude, upravo sada, detaljnije razrađena i javno prezentirana.

Pri sastavljanju programa seminara nastojali smo da budu zastupljene sve (ili barem većina) struke koje su uključene u obnovu ili gradnju muzejske arhitekture i postava. Isto smo tako, kao i uvijek do sada na našim seminarima, prednost dali prezentaciji primjera iz prakse, smatrajući da je izlaganju teorije znatan prostor posvećen u periodici MDC-a, a mogućnost je, naravno, otvorena i dalje. Za obrazlaganje praktične primjene živa riječ mnogo je primjerenija. To je bio i osnovni razlog što smo kao predavače pozvali isključivo stručnjake koji su bili neposredno angažirani na realizaciji poslova koji sežu od programiranja ukupne djelatnosti jedne ustanove preko razrade do oblikovanja arhitektonskog plašta, odnosno prostora za muzejsku ekspoziciju. Predavači su bili muzeolozi, kustosi i direktori muzeja, dizajneri i arhitekti, a svatko je od njih obrazlagao vlastiti rad na određenom projektu ili rad određene skupine stručnjaka čiji su bili članovi. Samo prvog dana seminara održana su dva predavanja s teoretskim pristupom problematici stalnih postava te o razvoju njihove koncepcije kroz povijest, kao uvod u temu i označavanje sadržaja o kojima je kasnije bilo riječi. Mr. Branka Šulc, u uvodnom predavanju o novim koncepcijskim određenjima u stalnim postavima, naznačila je glavna razvojna poglavlja u toku transformacije muzeja kroz povijest, a šire je obrazložila funkcioniranje suvremenih muzeja, njihove nove i višeznačne sadržaje te moguće viđenje muzeja u budućnosti. Prof. dr. Ivo Maroević

obrazlagao je značenje stalnoga muzejskog postava u odnosu na cjelokupni rad muzejske institucije, njegove karakteristike s obzirom na sadržaj, poruku, komunikativnost i čitljivost na različitim razinama. Njegovim su predavanjem također obuhvaćeni osnovni sadržaji rada u toku pripreme i izvedbe stalnih muzejskih postava, o čemu je kasnije na seminaru bilo ponajviše riječi. Svoje predavanje ilustrirao je primjerima različitih vrsta muzeja i koncepcijskih i oblikovnih rješenja.

Kustos Muzejskoga dokumentacionog centra Jadranka Vinterhalter dala je pregled i stanje u novim muzejskim postavima u Hrvatskoj i Jugoslaviji prema podacima sakupljenim, uglavnom, za potrebe seminara i tematskog broja časopisa *Informatica Museologica*.

Ostali predavači prvog, drugog i veći dio trećeg dana prezentirali su postavu ustanova u kojima rade ili su bili angažirani za određeni posao. Namjera nam je bila, također, pružiti što više informacija s tog područja iz cijele Jugoslavije, te o suvremenim trendovima u svijetu. Iz inozemstva su kao predavači pozvani dizajner Charles Ryder, direktor londonskoga »Studija« (The Studio) – specijaliziranog studija za planiranje i oblikovanje muzejskih i galerijskih izložbi, i povjesničar umjetnosti Marc Bormand, voditelj odjela za modernu umjetnost i nove muzeje u Upravi za muzeje pri Ministarstvu kulture Francuske.

Zanimljivo je bilo upoznati specijaliziranu organizaciju »Studija«, tip ustanove kakva u našoj sredini, za sada još, ne postoji. Uslugama koje nudi obuhvaća većinu poslova koji se obavljaju pri planiranju i izvedbi muzejskih postava: izvedbene studije postava, arhitektonsko planiranje i oblikovanje prostora, planiranje i dizajn opreme u izložbenom prostoru, postav izložbi i grafički dizajn ustanove. Za naše je prilike zanimljiva i sama organizacija »Studija«, koji ima samo tri stalno zaposlene osobe, a veliki dio tih složenih, usko specijaliziranih poslova, obavljaju vanjski suradnici. U drugom predavanju Ryder je predstavio svoj dizajnerski projekt za novi stalni postav skulptura u Walker Art Gallery, te niz drugih dizajnerskih rješenja u različitim kulturama i dijelovima svijeta. Većinu njegovih dizajnerskih postupaka karakterizira tradicionalistički pristup, koji rezultira postavom promišljenoga, urednog depoa, uz maksimalno poštovanje postojećega prostornog stanja i samoga muzejskog predmeta. Važan detalj koji je Ryder također spomenuo, jest tradicija sponzorstva i privatnog ulaganja u kulturne institucije, a što značajno određuje sliku stanja u muzejsko-galerijskoj djelatnosti nekih zemalja Zapadne Evrope i Amerike.

Predavač iz Francuske, Marc Bormand, predstavio je funkcioniranje Uprave za muzeje pri Ministarstvu za kulturu Francuske, centralizirane državne institucije koja potpomaže realizaciju muzejskih postava i institucija stručno i financijski. Djelovanje Uprave za muzeje obrazložio je na primjerima novih postava i muzeja moderne umjetnosti postavljenih u različitim arhitektonskim prostorima (St. Etienne, Lille, Grenoble, Nantes, Bordeaux, Rochecouart). Istaknuta su posebna rješenja prema zahtjevima koje iziskuje izlaganje djela moderne umjetnosti. Predstavljajući situaciju kod nas, uglavnom je bilo riječi o obnavljanju sadašnjih postava i prostora, jer u Jugoslaviji je u posljednjih pet godina sagrađena samo jedna nova muzejska zgrada, Muzej jugoslovenskog vazduhoplovstva u Beogradu. Direktor muzeja Čedomir Janjić prikazao

je u svom predavanju tok realizacije projekta ukazujući pritom na činjenicu da muzejska arhitektura, prostorni arhitektonski plašt za muzejski postav, postavlja posebne zahtjeve pred autora projekta. S obzirom na rijetke narudžbe toga tipa, u našoj sredini nema specijaliziranih projektnih i arhitektonskih studija za takve poslove, a što u tom slučaju pretpostavlja dodatne poslove i angažmane muzejskoga stručnog osoblja.

Slijedio je blok o renovacijama grupe gradskih muzeja predstavljen predavanjima o obnovi zgrada i novim postavima muzeja u Varaždinu (Ljerka Šimunić i Miroslav Klemm), Splitu (Deša Diana), Karlovcu (Milica Radojčić i arh. Boris Morsan) i Zagrebu (Zdenko Kuzmić). Razlozi za obnovu muzeja bili su uglavnom isti – dotrajalost i estetsko oblikovanje neprimjereno vremenu, s jedne strane, te promjena, proširenje ili reinterpretacija sadržaja stalnog postava, uvjetovanog drugačijim tumačenjem događaja i predmeta u svjetlu novih saznanja i informacija. Trebalo je također voditi računa o novim zahtjevima korisnika i posjetitelja muzeja za razumljivijim i komunikativnijim postavom te drugim sadržajima koji dopunjuju boravak u muzeju. Posebno osjetljiv zadatak odnosio se na obnovu zgrada muzeja jer su mnogi muzeji smješteni u starije, čak vrlo stare objekte koji su i sami spomenici kulture te ih kao takve treba respektirati i prezentirati. Obnova takvih zdanja znatno je poskupljivala i vremenski produžila rok dovršenja postava jer je trebalo poštovati zahtjeve i rad drugih ustanova i stručnjaka (restauratora, konzervatora, statičara) a na nekima su se morala provesti i obavezna prethodna istraživanja. Uskladiti te zahtjeve i potrebe prezentiranja (ili očuvanja) arhitekture sa sadržajem stalnoga muzejskog postava, koji se po karakteru može razlikovati od zaštićenog objekta, bio je izrazito složen posao. Sva četiri navedena gradska muzeja morala su rješavati upravo te probleme, što nije prošlo bez poteškoća ili čak nesporazuma između arhitekata i zamisli muzejskih stručnjaka (gradski muzeji u Splitu i Karlovcu). Posebno su, zbog navedene problematike, bila zanimljiva predavanja arhitekta Ivana Prtenjaka, koji je u sklopu teme o muzejima u povijesnim prostorima dao pregled svojih rješenja za muzeje u Dubrovniku (muzeji u Franjevačkom i Dominikanskom samostanu, Muzej Rupe, Podzemni muzej Dubrovačke katedrale), Herceg-Novom i Zagrebu (Muzej za umjetnost i obrt). Njegova rješenja poštuju u najvećoj mogućoj mjeri izvorno stanje objekata, a u većini slučajeva i sadržaj muzejske izložbe sretno se poklopio s prvotnom namjenom zgrade. Takav pristup podsjetio je još jednom da za smještaj muzejske ustanove ne treba prihvatiti svaku povijesnu zgradu koju treba spašavati ili joj dati namjenu, a što nije rijetkost u našoj sredini.

Prtenjak je u projektu za zagrebački Muzej za umjetnost i obrt nastojao gdje god je to bilo moguće poštovati prvotnu zamisao Hermana Bolléa, a vlastita rješenja inkorporirao je tamo gdje se muzej sadržajno proširuje, slijedeći vrlo uspješno logiku kretanja kroz prostor. Najviše mogućnosti za to bilo je na trećem katu, koji je čitav rastvoren i riješen kao mali gradski trg oko kojeg se nižu izlozi s predmetima različitih sadržaja. Na prvom i drugom katu ponovno je otvorio zazidane izvorne prolaze, što je omogućilo kružna kretanja u prostoru i izdvajanje manjih sadržajnih

cjelina. O novom stalnom postavu u odnosu na suvremenu muzeologiju govorio je direktor MUO-a Vladimir Maleković.

Drugi pozvani arhitekt, Željko Kovačić, više je svoj rad skoncentrirao na oblikovanje same izložbe, odnosno vizualnu interpretaciju zadanog sadržaja izložbe. Arhitekt Kovačić dao je pregled nekih svojih rješenja (stalni postav antike u Arheološkome muzeju u Zagrebu, Muzej revolucije u Sisku, Arheološki park i Muzej vučedolske kulture, te niz povremenih tematskih izložbi). Prema broju projekata koje je izveo i zapravo stalnom angažmanu na nekom od zadataka u muzejima, za njega možemo reći da je jedan od rijetkih specijaliziranih likovnih stručnjaka za muzejske postave kod nas. Promatrajući njegova rješenja može se uočiti i već prepoznatljiv stil. Sa dosta autorske slobode predmete komponira i stavlja u odnose koji provociraju posjetioce na misaonu ili osjetilnu reakciju, uklapajući se na taj način u suvremeni trend komunikativnih i atraktivnih postava. Za razliku od drugih navedenih autora, uglavnom nenametljivih i tradicionalnih u postavima, u Kovačićevim rješenjima uvijek je očita njegova intervencija, često u obliku dosjetke.

Kako bismo zaokružili temu oblikovateljskih zadataka u okviru programiranja muzejske djelatnosti i postava, jedan od predavača bio je i Boris Ljubičić, afirmirani zagrebački dizajner, autor niza zapaženih rješenja. Pokazao je neke mogućnosti grafičkog oblikovanja vizualnog identiteta muzeja, povezujući sadržaj ustanove sa slikama iz naše svakodnevice ili izabirući ih iz povijesnih sadržaja.

O novim projektima u drugim republikama u Jugoslaviji govorili su, osim Čede Janjica, direktora Muzeja jugoslovenskog vazduhoplovstva u Beogradu, muzealci iz Ljubljane i Skopja. Dr. Danica Cevc, ravnateljica Narodne galerije u Ljubljani, predstavila je projekt za obnovu i proširenje, odnosno spajanje zgrade galerije sa susjednom zgradom bivšega Kluba delegata, ljubljanskog arhitekta Ede Ravnikara. Arhitekt Kliment Korobar, direktor Muzeja grada Skopja, predstavio je realizirana rješenja za Muzej Makedonije u Skopju i postave muzeja u Ohridu. Zasebna tema, predstavljena u dva predavanja, ticala se muzeja novije povijesti, ili točnije zbirke iz muzeja Narodne revolucije i Radničkog pokreta. Na primjeru ovih muzeja dobro je ilustrirana tvrdnja kako muzeje stvara sredina prema svojim potrebama pokazujući time koliko su (i jesu li) joj oni važni te koliko se i kako društvene i političke promjene reflektiraju na interpretaciju predmeta i pojava iz prošlosti i sadašnjosti.

Poznato je svima koji se bave ovom tematikom koliko su događaji iz bliske prošlosti važni vladajućoj politici u društvu, kao i činjenica da su gotovo svi postavi u navedenim ustanovama realizirani uz njezinu neposrednu kontrolu i uplitanje u stručnu koncepciju i interpretaciju stručnjaka. Jednako se tako možemo složiti s time da muzeja, a naročito zbirki i izložbi, toga sadržaja ima previše u usporedbi s drugim razdobljima i temama pa je time važnost događanja i sudionika ratnih i revolucionarnih događanja nerazmjerno uveličana. Društveno-političke promjene koje su nastupile u Hrvatskoj, a sada već i povijesna distanca, omogućuje pa i zahtijeva objektivniji pristup toj temi. Posljedica takve klime su brojni zahtjevi za reviziju muzeja i zbirki novije povijesti, za

njihovom reorganizacijom pa i ukidanjem ustanova, odnosno inkorporiranjem u druge povijesne zbirke i muzeje.

Dr. Tonči Šitin u svom predavanju »O dilemama u interpretaciji muzejskih postava naše suvremene povijesti« analizirao je način prezentiranja navedenih sadržaja te istaknuo nužnost promjena i uvođenja novih sadržaja. O mogućim rješenjima za reorganizaciju Muzeja revolucije Hrvatske govorila je kustos Đurđa Knežević (referat »Revizija i reinterpretacija fundusa Muzeja revolucije naroda Hrvatske – novi postav novog muzeja«).

Mr. Nikola Tvrčković, direktor Hrvatskoga prirodoslovnoga muzeja, održao je predavanje pod naslovom »Prirodoslovni postavi u muzejima Hrvatske – stanje i perspektive«.

Sadržaj seminara nadopunili smo posjetima zagrebačkim muzejima uz razgovor s kolegama kustosima. Prvog dana bio je to posjet Hrvatskome školskom muzeju, koji je upravo proširio i obnovio prostore za rad i postav zbirki. Drugog dana sudionici seminara razgledali su prostore Muzeja za umjetnost i obrt, u kojem, u najvećem dijelu, još traju građevinski radovi. Posljednjeg dana seminara predstavljen je muzej domaćin, Muzej »Mimara«, predavanjem Tugomira Lukšića, kustosa, o postavu i sadržaju muzeja te arhitekta Matije Salaja o arhitektonskim rješenjima na zgradi i postavu. Posebno informativno bilo je vodstvo i komentar kroz postav arhitekta Salaja.

Sumirajući još jednom prezentirani materijal na seminaru i u tematskom broju časopisa *Informatica Museologica*, te imajući u vidu da nisu obuhvaćeni svi novi postavi, ali većina ipak jest, mogu se oblikovati i neki zaključci.

Gotovo svi predstavljeni muzeji morali su prethodno rješavati neke od bitnih uvjeta za realizaciju stalnog postava. Neki su morali prethodno istražiti, obraditi i zaštititi vlastiti fond, a gotovo svi su morali građevinski obnoviti i osigurati zgradu ili prostor za rad i postav. Na seminaru nije bio predstavljen timski rad stručnjaka raznih specijalnosti (kustos, dizajner, konzervator, pedagog), što može značiti da se tome ne pridaje potrebna važnost. Nije poznat primjer da je u timu sudjelovao pedagog (ili interpretator) što bi u suvremenom muzeju koji pretendira komunikativnosti morala biti rutinska stvar o kojoj se ne raspravlja. Ipak, uzevši u obzir niz nepovoljnih činjenica među kojima je presudan vječni nedostatak novca, očit je pojačan interes i briga za vlastitu baštinu i identitet, a time posredno i za muzejsku djelatnost.

U stručnom smislu neka od prezentiranih rješenja (posebno arhitekata Kovačića i Prtenjaka) pokazuju značajan pomak u načinu razmišljanja o ulozi muzeja, u oblikovanju poruke i želji da se komunicira s posjetiteljem.

U ovom broju, u nastavku, objavljujemo sve pristigle tekstove predavanja održanih na prošlogodišnjem seminaru.

SUMMARY

The seminar New Museums and New Museum Displays

Ljerka Metež

The Museum Documentation Centre in Zagreb has been during the past few years organizing annual seminars for museum workers in the area of museum activities. The theme of the seminar held from 10th to 12th October 1990 was New Museums and New Museum Displays. The theme is very topical since many Croatian and Yugoslav museums have realized or designed new displays. For example, seven of the largest museums in Zagreb are renovating their buildings and displays.

The lecturers were curators and museum directors, museologists, designers and architects, the presentation of and examples from practice were set in the foreground. World experiences were discussed by Charles Ryder, designer and head of the London firm The Studio, and Marc Bormand, one of the managers in the Management of Museums from Paris. Renovations in the city museums of Varaždin, Split, Karlovac and Zagreb were examined, and the only recently erected museum, the Yugoslav Museum of Aviation in Belgrade presented. A separate theme was dedicated to museums of recent history. The architect Ivan Prtenjak spoke about museums in historical ambience, and Željko Kovačić about his designs of museum displays and exhibitions. The seminar was completed by visits to museums in Zagreb and talks with colleague curators.

In this section we are publishing the seminar lectures, received by the editor so far.